

A kezdet kezdetén

A magyar gyáripár a nyolcvanas és a kilencvenes években. — Az első iparfejlesztési törvények. — Rohamos iparosodás a millénium évtizedében.

1871-ben gyáripári statisztikát rendeztek Magyarországon. Az első volt ez ebben a nemben s természetesen kezdetleges is. A gyáripár fogalma még nem alakult ki; gyárnak számítottak minden olajtűt, pedig ezekben egy, vagy két ló forgatta a nagy kereket, amely a falusi molnárok és ácsok keze alól kikerült egyszerű sajtoló szerkezeteket mozgatta. Az ecetgyár is „gyár” volt, pedig ehhez nem is kellett hajtóerő. Gyár volt minden szárazmalom, sőt a vízimalmok és szélmalomok is azok voltak. A statisztika 2705 „gyárat” számlált össze s ezek között 294 olajgyár, 50 keményítőgyár, 70 ecetgyár, 448 pálinkafőző, 640 szeszgyár, 161 fűrészmalom szerepelt. Ezek együtt már 1663 „gyárat” foglalnak le a maguk kategóriái számára az ország akkori „nagyiparából”. A többi pedig malmokból, téglagyárakból állott s talán minden tizedik érte el azt a mértéket, amely ma minimumnak számít: gépi hajtóerő, vagy legalább húsz munkás.

Az úttörő nagyok.

1880-ban azonban a fővárosban már 43 ipari részvénytársaságról ad számot a cégbiro-ság. A tőkében legerősebb vállalat a *Salgó-tarjáni Kőszénbánya*, amelynek 2,580.000 forint az alaptőkéje. Élén már *Chorin* Ferenc áll, akinek energiája, üzleti zsenialitása és szervező ereje az elkövetkező évtizedek hosszú során át volt az ország nagyiparának egyik legfontosabb tényezője és előre lendítője. A *Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt.* csak a következő évben évben, 1881-ben csatlakozott a sorhoz, de azonnal el is foglallalta a legelső helyet, mert 7,350.000 forint volt a saját tőkéje. A Salgó második helyre szorult és utána is meglehetősen távolságból következtek a többi kisebb-nagyobb vállalatok.

A *Ganz*nak, amely 1869 óta töri az utat a magyar ipar számára, ebben az időben 1,920.000 forintot az alaptőkéje. Időrendben azonban mindezeket megelőzi a *Pesti Henger-malom Rt.*, amelyet 1839-ben alapítottak és amely a nyolcvanas évek elején egymillió forintot hatalmas tőkével rendelkezik. Még ré-gyebb, mert 1826-ban alakult a „*Kereskedelmi Épület Rt.*”, amely itt szerepel az iparvállalatok között, de lényegében természetesen nem itt volna a helye. Itt csak azért említjük meg, mert érdekes, hogy eszerint gyakorlatilag is már a huszas évek elejétől kezdve megvolt a lehetőség a részvénytársaságok alakulására és e felszabadult is hosszabb idő alatt, a nyolcvanas évek elejéig mindössze negyvenhárom tud megerősödni és tudja fennállását biztosítani.

Malmok és a többiek.

Az egyes iparosportokra széttagolva e névsort, a következő neveket találjuk meg: a malmok között a *Concordia* (1865-ben alapították) 1,150.000 forinttal, az *Első Budape-s-ti Gőzmalom* (1868) egy millióval, az *Eressébet Gőzmalom* alaptőkéje ugyancsak 1868-ból csak százezer forinttal maradt el a Budapesti mögött; a *Lujza malomnak* (szin-tén 1868) az alaptőkéje 700.000 forint, a *Magyar Általános Hitelbank Egyesült Gőz-malmi* számára 1,021.175 forint közös alap-tőkéjét hasít ki a bank. A magyar ipartörté-nelemben körülbelül ez az első modern érte-lemben vett koncern. Vajjon támadtak olyan hevesen az akkori sajtóban, mint hogy a mai-kat szokás? Igaz, a sajtó maga volt még a leg-messzebb akkor attól, hogy tőkeérdekek vál-lalkozásá „fejldjék” s ennél fogva közelebb állott a közérdekekhez. Támadásban és dicséret-ben sokkalta több szerepe volt az egyéni meg-győződésnek, a hitnek, mint az érdeknek, amelyet a szerkesztőségek legtöbbször csak szolgálnak, de nem diktálnak.

A malmok sorát a *Pannónia* folytatja (1863) 1,220.000 forinttal; a *Pesti Molná-rok és Sütők Gőzmalma*, amelyet szintén a malomalapítás nagy évében, 1868-ban hoztak létre, 900.000 forint a saját tőkéje, a *Viktória Gőzmalom* (1866) csak 30.000 pengővel ma-rad a háromnegyedmillió mögött. A malmok csoportja tehát valóban igen erős; az első komoly magyar ipari ágazat ez; százzszá-zalékosan a magyar földből nőtt ki, megfe-lt a magyar gazdasági élet jellegének és egyúttal megmutatta a nagyszabású alaku-lás lehetőségeinek útját az egész magyar nagy-ipar és nagyvállalkozás számára.

Ugyan mi van a *vas- és gépesportban*? A *Ganz* mellett mindössze a *Schick-féle Vas-öntőde és Gépgyár* dolgozik 1969 óta, egy-millió forintnyi tőkéjével. Ami ezenkívül van, az még nem érett meg a részvénytársasá-gi formára, magánkézben van. Bár igaz, jó szakemberek között S ha részletesebben bo-szátíkozhatnánk bele a kor gazdasági képe-nek megajzolásába, már itt egész sor nevet idéz-hetnénk, akiknek keze alatt később hatalmas és neves vállalkozások virágoztak ki. A *vas- és gépipari csoport* aránylagos fejlettségét mutatja az is, hogy a *Rima* már megalakulá-

sakor hatalmas méreteket ölthet és ipari tőkéknek olyan fókuszba való gyűjtését hajtja végre, amelyhez hasonló addig nálunk még nem fordult elő.

Nagyon érdekes, hogy ebben az időben már két hatalmas vasúti kocsi-köleszövő vállalatunk is van: az *Általános*, amely 1.2 és a *Nemzet-közi*, 1.6 milliós alaptőkével. Az Általános már 1872 óta dolgozik s ez mutatja, hogy a ki-evezés után milyen lendülettel indult meg a magyar gazdasági élet kibontakozása.

A textiliparban teljesen magában áll az *Első Magyar Gyapjutosó és Bizományi Rt.* (1867), az akkori méretekhez képest elég tekintélyes 1,450.000 forintnyi tőkével. Az *Első Magyar Pamutfonó és Szövőgyár* csak 1883-ban alakult meg s 600.000 forintnyi alap-tő-két gyűjt össze.

A *szesz- és sörgyárak* közül élnek: *Részvény serfőzde* (1867) 1,200.000 forint, a *Gschwindt-féle gyár* (1876) 700.000 forint alaptőkével. Harmadiknak a *Temesvári Gyártelep Rt.* csat-lakozik hozzájuk 1883-ban. Alaptőkéje fél-millió forint.

Megvan már az *Első Magyar Papírpár Rt.*, az övé a nagyszabonai papírgyár, (1873-ban alakult), megvan az *Első Magyar Kártyagyár Rt.*, amely ugyancsak 100.000 forinttal dol-gozik, de alapítási éve, az 1869 mutatja, hogy a hon férfinai a kártyagyártást valóban sürgős szükségletnek érezték a szabadság beütése után. S ha már a papirosnál és a papirosból készült nemes áruknál tartunk, akkor az iro-dalmi és kiadó-részvénytársaságokkal kell folytatnunk a sort. Az *Athenaeum* 1868 óta működik s ekkor 20.000 pengő, — nem mai pengő, hanem akkori pengő forint, ami nem száz gyenge fillért, hanem száz izmos kraj-cárt jelentett, — híján egy fél millió az alaptőkéje; a *Franklin* öt évvel fiatalabb és 120.000 forinttal gazdagabb; igazgatóságában ott van a *Gyulai Pál*, meg a *Ballagi Mór* neve. A *Pesti Könyvnyomda* egy évben alakult az Athenaeummal, de csak 295.000 for-int a saját vagyona. 1881-ben alakult az első magyar zeneműkiadó részvénytársaság is, a *Harmónia*, amely igen fényes neveket gyűjt össze igazgatóságában.

A *vegyészeti ipar* aránylag gazdagabb sok más iparosportnál. A *Pesti Spódium és Csontlisztgyár* 1868 óta működik és alap-tőkéje 240.000 forint, a *Magyar Asphalt* 1878 óta áll fenn, alaptőkéje 110.000 forint, a *Magyar-Német Szóda és Vegyógyár Rt.* (1876) 700.000 forinttal, s ide tartozik a *Szegedi Légszuszóvízgyártási Rt.* is (1868) 230.000 forinttal. A *Kőolajfinomító Rt.* 1882-ben alakul meg két millió forinttal. 1882-ben megalakul a *Nagygyurányi Cukorgyár* másfél millió forinttal, hogy segítsen vala-mennyire kiegyenlíteni azt a rémitő külön-b-séget, amely a mezőgazdasági jellegű Magyar-oroszát Ausztriától s annak elsősorban cseh és morva részei felől a cukorgyártás tekintetében is elválasztja. 1882 az alapítási éve az *Unió keményítőgyárnak* is, 240.000 forint alap-tő-kével.

Szénbányavállalatok a Salgó mellett: *Északmagyarországi Egyesült Kőszénbánya és Iparvállalatok* (1881) 1.6 millióval, a *Kő-szénbánya és Téglagyár Társulat Pesten is* szénbányának számít még ebben az időben) 1860-ban alapították, tőkéje 1,300.000 forint. A *Nemti Kőszénbányának* 800.000 forint az alaptőkéje.

Téglagyárak: *Kőbányai Gőztéglagyártársu-lat* 1869-ben 336.000 forinttal, a *Pesti Építő rt.* (1872) 1,840.000 forinttal; 1869-ből való az *Ujlaki Téglakészítő r. t.*, amelynek 313.000 forint az alapvagyona és 1882-ben alakul meg a *Szentlőrinci Téglakészítő r. t.* alaptőkéje 120.000 forinttal. A belső anyag rokonságnál fogva ide vehetjük a *Sárospataki Kovamalomok gyárat* is, amely a fejlett magyar malomipárnak megfelelően már 1869-ben megkezdte működését és változatlan se-rénységgel dolgozik hosszú évtizedeken át, holott alaptőkéje mindössze 93.000 forint.

A többi iparágakban a favállalatokat mind-össze a *Magyar Német Erdőipar Rt.* kép-viseli (1873) 2,000.000 forinttal. Van még egy *Első Magyar Sertéshizlalt és Kőleszön-előlegező Rt.* is (1868) fél millió forinttal, s van egy *Szállodabérlő R. T.*, amely a Hun-gária bérletére alakult. Alaptőkéje 444.000 forint.

Ez a névsor adja a magyar nagyipar út-törésének első eredményeit. Ahogy így vissza-nézünk rá, meglepődéssel állapíthatjuk meg, hogy ez a kezdeményezés igen egészséges nyomon indult el, hiszen e vállalatok java-része ma is dísz a magyar gazdasági élet-nek.

De bizony egy nagy ország számára, ami-lyenek akkor voltunk, igen szerény kezdet volt ez. Az iparosnépességből, amelynek a száma, mint mondtunk 788.970 volt, 380.786 volt az önálló vállalkozó, mindössze 2.095 a „tiszt és üzletvezető”, 222.315 a segéd, 83.899 a tanonc, 77.321 a szakképzetlen mun-

kás és 22.554 a családi kisegítő. Tipikusan, sőt végzetesen kisipari jellegű szerkezetre mut-atnak ezek a számok, amelyben az önállóak csak egy hajszállal maradnak el az iparral foglalkozó egész kereső népesség fele mögött. Átlagban minden önállóra csak egy alkalmaz-zott jut: beleszámítva azokba még a segítő családtagokat is.

Nem is csoda hát, ha a magyar országgyű-lés 1881-ben már megszavazza az első ipar-fejlesztési törvényt, — az 1881:XLIV. tör-vénycikk volt az, — és különböző kedvezé-seket ígér az ipari vállalkozás számára. Ha újra iparfejlesztő törvényt készítenek elő, igen böcs dolog lenne, ha egészen ezekig az időkig visszatekintenenék és megvisszál-gánák, milyen erőfeszítéseket tettünk eddig az ország egészséges irányba való kifejlésé-re érdekében, mi vált be ezekből az elgondolá-sokból és milyen tanúságokat szolgáltat a közvetlen múlt a mai nehéz időkre nézve.

De, sajnos, ebben az irányban olyan kevés belátás jelentkezik, hogy Magyarországnak még egy gazdaságtörténelmet sem írták meg a modern időkre vonatkozóan.

A millenium évtizedében.

Az iparfejlesztési törvényt nem is egészen tíz év múlva új törvény váltotta fel és a millenium évtizede már ennek a jegyében indult meg fejlődésének. Az 1890 :XIII. te. alapján kedvezményben részesült 269 mező-gazdasági szeszgyár, 38 gépgyár, 6 arany- és ezüstművelő gyártelep, 11 bányászati vál-lalkozás, 2 bórnyár, 30 élelmiszeri iparvállala-t, 18 faipari, 48 fonó-szövőgyár, 1 gyermek-játékgyár, 4 hangszér, 13 papírgyár, 3 ruhá-zati, 7 szesz-, 4 tudományos eszköz- és tan-szergyár, 17 üveg-, 51 vas és fémipari üzem, 79 vegyészeti, 4 villamosági gyár. Látnivaló, hogy mezőgazdasági szeszgyártásunknak, fonó-szövőiparunknak, papír- és vasfémipari termelésünknek igazi alapjait ebben az év-tizedben rakta le az előrelátó gazdasági kor-mányzás. Természetesen csak olyan szemmel szabad ezt nézni, ahogy általában a megal-opozás munkáját. 1898-ban hazánkban ösze-sen 3521 mechanikai szövőszék és 110.152 orsó volt üzemben.

Azonban ezeknek az éveknek ipari lendülete már abszolút számokkal mérve is igen nagy. Mert 1889 és 1897 között Magyarországon 1609 új iparvállalat létesült, összesen 45.084 munkással, ami több, mint az egész addigi nagyipar volt. Ez a nyolc év több eredményt ért el, mint az az idő, amely azt a magyar ipar történelmében megelőzte. Ez az, ipari korszak már nagyszabású tőkét is megmoz-gatott, mert ezek a vállalatok együtt 206.7 millió koronányi beruházást mutattak ki.

Ennek a fejlődésnek volt az eredménye, hogy a múlt század végén már az ipari ki-vitelben a *liszt* mellett jelentkezik és szerep-hez jut a *vas, fém és a gép is, a bőr és a bőr-áru, a gép és géprész, a kocsi, a hajó, sőt már a laucusuk* is. 1891-ben még csak 5304 ipari kazán volt az országban, 1899-ben már 8244. Felénél többlet növekedett a szám nem egészen egy évtized alatt. A múlt század vé-gén évente legalább kétszázmillió koronára rugott a különböző állami, közhataloságok és állami vállalatok iparcikkszükelete. Ez ter-mészetesen olyan rendszeres foglalkoztatást biztosított az iparnak, amely igen fontos volt annak fejlődése szempontjából.

De hogy még mennyi elvégezni való mun-kánk volt, azt az is mutatja, hogy 1898-ban nálunk összesen *húsz cukorgyár működött, Ausztriában ellenben 213.* A mi gyáraink át-lagban nagyobbak és modernebbek voltak az osztrákokénál és így a termelés mennyiségé-ben nem maradtunk el annyira, mint a gyárak száma tekintetében. Azonban Ausztria mellett a mi iparunk még igazi gyermekipó-ban járt. Így kívánta ezt az osztrák politika és így alapozta meg a szömrű magyar törté-nelem. Itt van egy-két példa. A múlt század végén *gyapjúipari* cikkekkel 104.3 millió ko-rona értékű fogyasztottunk, ellenben idehaza csak 10.3 milliót termeltünk. Len-, kender-, pamut- és jutafogyasztásunk 172.2 millió, hazai termelésünk 20.7 millió. *Selyemből* 47.1 millióért vásároltunk mindenféle cikkekkel, de itthon nem tudunk többet előállítani ennek egy negyvenhatedrésznél.

És a mezőgazdasági jellegű Magyarország 1.1 milliárdnyi értékű *sonkát, kolbászt, hús-neműt termelt idehaza, ugyanakkor pedig 2.8 millióval adózott e cikkek fejében legnagyobb-részt Prágának!*

Gyarmat voltunk, amelyet csak lassú és szívós munkával lehetett kiszabadítani a múlt gyilkos öleléséből. Így mentünk neki az új évszázadnak.

Az új évszázadnak, amely igen rövid virá-gzás után minden addiginál rémitőbb katasztró-fába döntött bennünket.

Az új magyar papírpár

Irtá: HERZ HENRIK DR.,
az Első Magyar Papírpár Rt.
vezérigazgatója

A trianoni Magyarország az erdőségekkal együtt elvesztette papírpárának túlnyomó részét. A diósgyőri papírgyáron kívül min-den mai gyártelep az elszakított területeken volt és így a gazdasági újjáébredéssel pár-huzamosan, új, belföldi gyáripár megterem-téséről kellett gondoskodni.

A hazai papírgyártás kifejlődésének leg-nagyobb akadályai az a tévhit volt, hogy bel-földi nyersanyag hiányában, a gyártás nem lesz rentábilis. A cellulózeipar fejlődése már néhány év múlva az ellenkezőjét fogja bizo-nyítani. A cellulózeipar az a nehézipar mé-reteit veszi fel és az exportárai belátható időn belül alacsonyabbak lesznek, mint a papír-gyárak közepennagyságú cellulózeiparainak ön-költsége. Az új magyarországi papírpár első-sorban tehát a belföldi hulladékgyűjtésre támaszkodott és egy csomagoló- és szalma-papírgyár építésével kezdődött meg (Csepel). Ezután egy modern kartonlemezyár épült fel (Budafok), amelynek nyersanyaga rész-ben szintén a hulladékpapír, majd ezt követte a diósgyőri finompapírgyár felállítása. Az 1929. év elején került üzembe a teljesen modern berendezésű fűzfői papírgyár és facsi-szoló, a csepeli és budafoki papírgyárak pe-dig egy-egy új papírgéppel bővítették üze-müket. A magyarországi papírgyárak kapa-citása jelenleg 1500 vagon nyomó- és író-papír, 500 vagon csomagolópapír és 500 va-gon karton. Ezenfelül még ez év folyamán újabb két papírgép kerül üzembe, körülbelül 600 vagon termelőerővel.

Külkereskedelmi mérlegünk feljavításában mennyiségileg és értékben egyaránt jelenté-keny szerepet játszott a belföldi papírpár kifejlődése, minthogy a nyomó- és írópapír-béhozatal már az 1929. évben körülbelül 4,000.000 pengővel esökkent. Az író- és nyomópapír vámvédelmé hivatva van a magyar papírpárnak oly mértékű kifejlődését bizto-sítani, amely azt versenyképessé teszi a kül-földi dömpinggel szemben.

A hazai papírgyártás fejlődésének legna-gyobb biztosítékát a jelenlegi alacsony papír-fogyasztási fejkvótában látom, ami évente mintegy 10 kg. fejénként, a németországi 26 kg.-al szemben és remélhető, hogy az ország kulturális fejlődése folytán a jelenlegi papír-fejkvóta, belátható időn belül legalább is 50 százalékkal fog emelkedni.

Az új életre kelt ipartanács lesz hivatva arra, hogy a papírpár további fejlődésének olyan irányt adjon, amely a külkereskedelmi mérleg szempontjai mellett figyelemre méltatja a fogyasztás jogos kívánságait is. A papírpár és a papírt feldolgozó nyomdaipar érdekei azonosak és ennek az elvnek eltévesz-tése mindenkor a papírpár kárára történik.

Fürst Jakab és Fiai

Budapest, V., Sas-u. 20—22.

Fürst Jakab és Fiai céget 1861. évben ala-pította Kánitz Ignác és Fürst Jakab. A vállal-lat Kánitz és Fürst bejegyzett cég alatt in-dult meg. A társak 1873. évben a legnagyobb békességben elváltak, kijelentvén, hogy egy-másnak konkurenciát csinálni nem óhajtá-nak és ezért mindegyik más-más szakmát fog választani. Kánitz Ignác a divatárú szakmába ment át, Fürst Jakab pedig az úgynevezett courrens pamutárú helyezésével foglakozott.

Évek folyamán a forgalom igen fellendült és amikor az utazlatások megkezdődtek, a cég mindjárt több utazóval látogattatta a vi-déki vevőket. Később üzleti tevékenységét Szerbiára is kiterjesztette, ahol igen kelle-mes, nagy mennyiséget fogyasztó állandó vevő-körre tett szert.

1891. évben Fürst Imre, 1894-ben Fürst László és 1897. évben Fürst Bertalan lépett be, mint cégtag az üzletbe.

Fürst Jakab közgazdasági tevékenységének elismerésül 1899. évben a „maróthi” névvel a magyar nemességet kapta. Maróthi Fürst Imre 1899-ben, maróthi Fürst Jakab pedig 1900-ban meghalt. A vállalatot ezután ma-róthi Fürst László és Bertalan vezették. Részt vettek a Magyar Általános Hitelbankkal együtt a Kartonyomó Ipar Rt. megalapításában. Időközben maróthi Fürst Bertalan a cégből kilépett és ma annak egyedüli tulajdonosa maróthi Fürst László.

A vállalat ma főképpen a magyar textil-ipartermékek terjesztésével foglalkozik igen nagy mértékben, külföldön is. Az elszakított országrészekben lévő régi klientúr ma is nagy szeretettel tartja fenn a céggel való összeköt-tetést és mondatjuk, hogy az összes béke-beli vevők úgy Jugoszláviában, mint Romániá-ban állandóan a cégtől vásárolnak. A cég leg-fontosabb üzletága a nyersárú kikészítése és ezen a réven csaknem az összes hazai gyá-rakat foglalkoztatja. A fehérített és festett árú a legkelendőbb cikkek közé tartoznak és ezek között vannak egyes márkaárúk, ame-lyeket már 25 éve a vevőkör igen nagy meny-nységben vásárol.

1921. évben alapította a cég a Magyar Svájci Textil Rt.-ot, amely azóta a svájci textilipartermékek importjával foglalkozik és ezen a réven negy forgalmat ér el.

Foltos
cipője új lesz
ha azt TRIOS BÖRFESTÉKKEL
Átfestül. Csak TRIOS fogaadjon el.
Mindentől kapható. Gyártja TRIOS, Ul., Yöröyári-út 97!